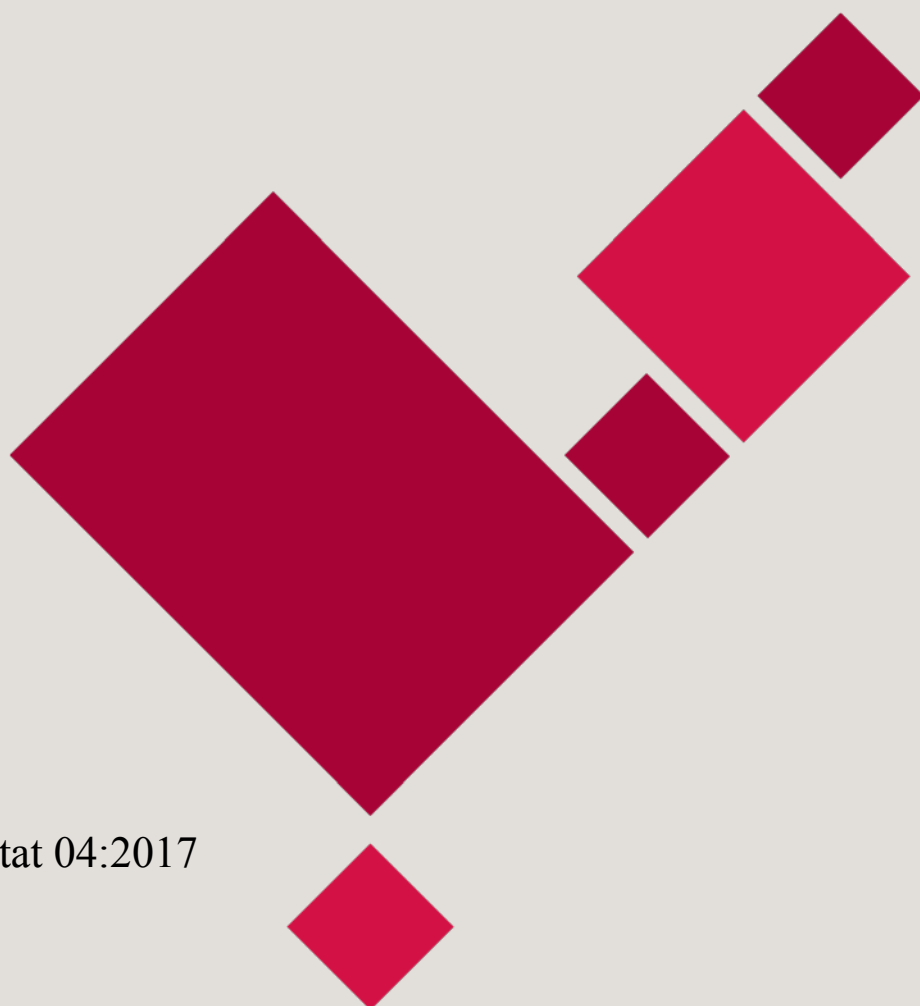

Å høre til og bli hørt

Et notat om ungdom og involvering i kommunal planlegging

Aina Landsverk Hagen

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS FOU-RESULTATER

© Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus, 2017

© Work Research Institute (AFI) Oslo and Akershus University College of Applied Sciences, 2017

© Forfatter(e)/Author(s)

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i "Lov om opphavsrett til åndsverk", "Lov om rett til fotografi" og "Avtale mellom staten og rettighetshavernes organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet".

All rights reserved. This publication or part thereof may not be reproduced in any form without the written permission from the publisher.

Arbeidsforskningsinstituttet
Høgskolen i Oslo og Akershus

Pb. 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Telefon: +47 23 36 92 00

E-post: postmottak@afi.hioa.no

Webadresse: www.afi.no

Work Research Institute (AFI)
Oslo and Akershus University College of
Applied Sciences
P.O.Box 4 St. Olavs plass
N-0130 OSLO, Norway

Publikasjonen kan lastes ned fra AFIs hjemmeside. Ved større opptrykk, ta kontakt med AFI.

Forord

Dette notatet er et resultat av at Distriktssentrene ønsket seg et kunnskapsgrunnlag rundt ungdom og medvirkning i kommunale planprosesser. Problemstillingene er definert av Distriktssentrene, og lyder som følger: 1) Hva kan *god involvering av ungdom* i samfunnsutviklingsprosesser i kommunen ha å si for *ungdoms stedstilhørighet*? 2) Hva kan det ha å si for *konkret utforming av stedet og stedets attraktivitet*? og 3) Hva kan en effekt av lav eller *dårlig involvering* være for individene, stedet og samfunnet? Seniorforsker Aina Landsverk Hagen ved Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus ble engasjert til å utarbeide et slikt kunnskapsgrunnlag våren 2017.

Målet har vært å gi et kortfattet, teoretisk grunnlag for disse spørsmålene, slik at notatet i liten grad vil gi råd eller anbefalinger, eller ta for seg ny empiri. Takk til seniorforsker Bengt Andersen (AFI) som har kvalitetssikret notatet, og Ingrid M. Tolstad for gjennomlesing og korrektur.

Arbeidsforskningsinstituttet (HiOA), mai 2017, Oslo

Aina Landsverk Hagen

Innholdsfortegnelse

Oppsummering	4
1. Introduksjon	4
2. Nøkkelbegreper, lovverk og definisjoner	4
3. Involvering og stedstilhørighet.....	5
4. Unges medvirkning og utforming av steder	6
5. Effekter av manglende ungdoms-medvirkning	7
Referanser	9

Oppsummering

- **Stedstilørighet** handler om å kunne eller ville identifisere seg med steder eller en gruppe knyttet til steder, og er sterkt knyttet til selvforståelse og velvære.
- **God involvering av ungdom i kommunale utviklingsprosesser** kan styrke stedstilørighet gjennom mestring, læring, medbestemmelse, kvalitet og eierskap, men kan også være konfliktfylt.
- **God involvering av ungdom** kan påvirke fysisk utforming av steder og deres attraktivitet forutsatt at metoder, fagforståelser og organisatoriske strukturer utvikles.
- **Det er få direkte effekter av lav eller dårlig involvering**, annet enn medvirkningstretthet.
- **Samtidig ser vi at utenforskap, utrygghet og fraflytting, samt manglende demokratiutvikling og folkehelse kan forsterkes ved lav involvering av ungdom.**

1. Introduksjon

Hvorfor er det en god idé å involvere ungdom i lokal samfunnsutvikling? De siste årene har vi sett et paradigmeskifte når det gjelder viljen til å inkludere unges perspektiver og deltagelse i medbestemmelsesprosesser (Todd 2012). Nå snakker man heller om *hvordan* ungdom kan og bør involveres, og tar det som en selvfølge at de som andre borgere skal være medvirkende når et sted skal utvikles (Bastien og Holmarsdottir 2015, Fainstein 2010). Det er like fullt svært ulike praksiser og føringer lokalt, for hvorvidt man forsøker og eventuelt klarer å involvere ungdom i slike prosesser (Hagen m.fl., 2016b).

Dette notatet diskuterer dette gapet, ved å ta for seg tre relaterte problemstillinger: 1) Hva kan *god involvering av ungdom* i samfunnsutviklingsprosesser i kommunen ha å si for *ungdoms stedstilørighet*?, 2) Hva kan det ha å si for *konkret utforming av stedet og stedets attraktivitet*? og 3) Hva kan en effekt av lav eller *dårlig involvering* være for individene, stedet og samfunnet?

2. Nøkkelbegreper, lovverk og definisjoner

Medvirkning i planprosesser er lovpålagt gjennom Plan- og bygningsloven. Denne loven skiller kun mellom umyndige og myndige, slik at «barn og unge» her er i aldersgruppen 0-18 år. Ungdom defineres i dette notatet som i alderen 13-19 år, i tråd med forskning på feltet (jf. NOU 2011:20, s. 20, Hagen m.fl. 2016b:7). Det er viktig å presisere at ungdom er en svært mangfoldig gruppe, utover det å tilhøre samme alderskategori.

God planlegging finner ikke sted i et vakuum, det er et komplekst samspill av politiske interesser, lover og reguleringer, profesjonelle praksiser, kommunestrategier etc. (Munthe-Kaas og Hoffman 2016:5). Den særskilte ivaretagelsen av ungdom er i Plan- og bygningsloven i hovedsak forankret gjennom § 3-3 og § 5-1, mens Rikspolitiske retningslinjer gir konkrete kvalitets- og funksjonskrav til arealer som er beregnet på barn og unge. FN's barnekonvensjon vektlegger at barn har rett til å delta i prosesser og si sin mening i alt som berører dem.

Involvering forstås her som en variant av begrepet medvirkning, utover å oppfylle minstekravene i lovverket (Hagen 2016b:100). *God involvering* av ungdom vil slik bety å inkludere denne gruppen på måter som er reelle, og ikke bare fordi det «ser» bra ut eller er lovpålagt. Det er behov for mer kunnskap om hvordan man legger til rette for autentisk deltagelse fra ungdom (se Baily og Merz 2015). Samtidig oppgir kommuner med solid erfaring fra medvirkning med ungdom at de føler at de har nok kompetanse til å gjennomføre vellykkete og målrettede prosesser (Hagen m.fl. 2016b:105). *Involvering* inkluderer nye samskapings-metoder som co-creation og co-design (se Sanders og Stappers 2008,

2013), men åpner også opp for at stedsutviklings-prosessene kan være initiert og gjennomført av unge selv.

Stedstilhørighet kan defineres som evnen eller muligheten til (eller lengten etter) å identifisere seg med andre mennesker, grupper, miljøer eller steder (Scannell og Gifford 2010), og er av betydning for en persons velvære og selvforståelse (Baumeister og Leary 1995; Yuval-Davis 2006). Selv om svært mye av forskningen på medvirkning og stedsutvikling er gjort innenfor en urban kontekst, gjør fokuset på stedstilhørighet at denne forskningen er relevant også for rurale strøk.

3. Involvering og stedstilhørighet

Hva kan god involvering av ungdom i samfunnsutviklingsprosesser i kommunen ha å si for ungdoms stedstilhørighet?

God involvering i kommunal utvikling kan defineres som at ungdom blir tatt med i prosesser som eksperter på sitt hjemsted, med en unik stedserfaring, blir inkludert som en mangfoldig gruppe, får lære om demokrati og medvirkning gjennom involveringen, blir involvert tidsnok og på egne premisser, og får være med i samskaping og utvikling av medvirknings-metoder rettet mot dem selv (se Hagen m.fl. 2016b). Disse faktorene vil også være avgjørende for om ungdom *velger* å involvere seg i by- og stedsutvikling i eget nærmiljø.

Det er gjort lite forskning på direkte sammenhenger mellom ungdoms opplevelse av stedstilhørighet og involvering i kommunale prosesser (se Hagen m.fl. 2016b), men følgende effekter av god involvering er også vist å ha betydning: Mestring og velvære, læring og dannelse, påvirkning og medbestemmelse, kunnskap, nytenking og kvalitet, og til slutt eierskap, omsorg og nettverk.

Mestring og velvære: Ungdom i Norge er generelt mer aktive, gjør det bedre på skolen, drikker mindre, er mindre kriminelle og har bedre relasjoner med foreldrene sine enn tidligere generasjoner. Samtidig oppgir de i større grad at de er stresset, har lav selvtillit og psykiske problemer, særlig gjelder dette unge jenter (Bakken 2016).

Ungdom har som andre borgere et behov for å være en del av et fellesskap og storsamfunnet (jf. Andersen & Biseth, 2013), der de blir tatt på alvor, hørt og inkludert. Opplevelser av mestring, stolthet og en følelse av å høre til, bidra og ha en betydning for andre er noe ungdom selv beskriver etter god involvering i utviklingsprosesser (Tolstad m.fl. kommer 2017). Steder er for ungdom (som andre) sterkt knyttet til følelser: «*eierskap* til lokale steder, *stolthet* knyttet til sitt nabolag, *meningen* som ligger i å forstå større sammenhenger, ønsket om å være *rollemodeller*, det at de *bryr seg* om nærmiljøet sitt» (Hagen m.fl. 2016b:16). Samtidig skal ungdom også få lov til å være «unge», med rom for liminale faser og opprør. Kan, eller burde man, i det hele tatt forvente av ungdom skal få til endring, i kraft av seg selv og sin alderstilhørighet? (Hart, 1992; O'Donoghue, Kirshner, & McLaughlin, 2003).

Læring og dannelse: Involvering i samfunnsutviklingsprosesser kan styrke folks forståelse for lokaldemokratiet, planlegging og kommunale prosesser, makt og innflytelse, og ikke minst hvordan mennesker påvirkes av fysiske omgivelser (Brattbakk m.fl. 2015). Ungdom som blir involvert i stedsutvikling har i større grad mulighet til å benytte kunnskapen de får til å bli endringsagenter i eget lokalsamfunn, og slik knytte relasjonelle og emosjonelle bånd til steder (Hagen m.fl. 2016b).

Jørgensen (2013) beskriver hvor viktig det er å la ungdom selv velge analyseområdets avgrensning dersom man vil oppnå reell medvirkning, noe som peker på behovet for å også utvide voksnes kompetanse på hvordan man kan diskutere, lytte til og *gjøre* stedsutvikling med ungdom. Det er ikke bare ungdom som lærer noe nytt i slike møter.

Påvirkning og medbestemmelse: Ungdom blir nå regnet som legitime aktører på mange områder innenfor utforming av offentlig politikk (Zeldin m.fl., 2003). Ungdomsråd er en av flere organer som ofte trekkes inn i kommunale planleggingsprosesser, men her varierer praksisene for involvering fra kommune til kommune.

Ungdom som er engasjert gjennom slike organer, er ofte skole- og ressurssterke, men opplever selv at de kjenner til andre ungdoms synspunkter og kan snakke på vegne av disse. Samtidig vet vi lite om ungdommene som ikke deltar er enige i dette (Hagen m.fl. 2016b). Utfordringen blir da i hvilken grad ungdom med liten kjennskap til eller erfaring med lokale politiske prosesser får mulighet til deltagelse og medbestemmelse, for slik å støtte opp under deres utvikling som konstruktive og deltakende medlemmer av sivilsamfunnet (UNESCO, u.å.).

Kunnskap, nytenking og kvalitet: Et styrket faktagrunnlag og kunnskap om ungdoms bruk av og ideer om det offentlig rom, kan støtte oppunder grupper som ønsker å påvirke beslutningsprosesser og styrke kvaliteten på programmering og planlegging (Munthe-Kaas og Hoffmann, 2016). Unges involvering øker gyldigheten av dataene, ved at de hjelper til å kontekstualisere de temaområdene som innvirker på ungdom, spesielt blant marginaliserte grupper (Bastien og Holmarsdottir 2015).

Gjennom å engasjere unge holder man i større grad de ansatte i både administrasjon og politikk ansvarlige, og gir dem en sterkere stemme inn i sivilsamfunnet (Zeldin m.fl., 2003). Slik kan de utfordre ledere til å gjøre endringer, for eksempel gjennom miljøvern og sosialt ansvar. «Politikerne blir ofte imponert over ungdommens taleevner, og mange fremhever at ungdommene trekker inn flere perspektiver, og tenker nytt og dristig», ifølge Hagen m.fl. (2016b:105).

Eierskap, omsorg og nettverk: Sted og stedstilørighet er svært viktig for menneskers identitet, men ungdom støter ofte på barrierer når de forsøker å skape seg sine egne områder: Verken formelt eller juridisk eier de rommene de bruker og ser på som «sine» (Pickering m.fl., 2012, Childress 2004). Eierskap gjennom involvering i planleggingsprosesser er slik et alternativ til det manglende juridiske eierskapet ungdom erfarer i hverdagen.

Engasjement for eget nærmiljø kan stimulere deltagelse i utviklingsprosesser, og slik igjen gi økt innflytelse på, omsorg for og eierskap til sine omgivelser. Det vil også kunne bidra til å styrke unges nettverk, slik at de tidligere kan gå inn i en «stedsøkonomi», der deres ideer, talent og tid kan byttes mot tilgang til stedets ressurser, være seg deltidsjobb eller karrierehjelp. Slik kan de også bidra til å styrke yngre generasjoners stedstilørighet, som rollemodeller og alliansebyggere (Hagen m.fl. 2016b).

Ungdoms bruk av uterom er svært ofte forenlig med de fleste andre gruppers bruk (Ruud og Brattbakk mfl. 2007). Konflikter kan like fullt oppstå på grunn av ungdoms behov for alternative byrom og steder for utprøving av egen identitet: «Det er med andre ord et potensiale for konflikter der mange ulike individer og grupper møtes.» (Hagen m.fl. 2016a:29)

4. Unges medvirkning og utforming av steder

Hva kan god involvering ha å si for konkret utforming av stedet og stedets attraktivitet?

Det er ingen direkte linje mellom kunnskap om verden og transformativ handling (Elwood og Hawkins, 2017). Hvorvidt et sted blir attraktivt for ungdom (og andre brukere) er avhengig av nettopp planleggeres oversetter-kompetanse, og har dermed både metodiske, faglige og organisatoriske konsekvenser.

Nye metoder: Byplanleggere blir ofte kritisert for å gi for lite plass til alternativer, og for å gi innbyggere en følelse av at framtida er bestemt allerede, i stedet for at den er eid og samskapt av alle (Hassan,

Mean and Tims 2007). God involvering av ungdom i kommunale prosesser innebærer slik at tradisjonelle praksiser, som rasjonell byplanlegging, et instrumentelt syn på innbyggere og sentraliserte byplanleggingsprosesser, erstattes med modeller der samskaping, co-design og åpne prosesser står sentralt (Graham og Marvin 2001, Sehested 2009, Lissandrello og Grin 2011, Sanders og Stappers, 2008, 2013). Denne nye måten å tenke involvering på fordrer at planleggere gjenoppfinner seg selv som en blanding av planlegger og innovatør (Munthe-Kaas og Hoffman, 2016). Samtidig står private utbyggere for mye av den reelle byutviklingen (Andersen og Skrede 2016), noe som gir begrensninger for betydningen av nytenking blant kommunale planleggere.

Ny organisering: For å sikre at ungdommenes innspill kommer fram, kunnskap blir overført og gode prosjekter finansiert og realisert er en organisasjonsstruktur som sikrer samhandling nødvendig. De fleste kommuner beskriver det som krevende å aktivisere ungdom gjennom medvirkning, men de med mye erfaring forteller at gode samhandlingsstrukturer gjør det lettere, for eksempel gjennom etablerte samarbeid med lokale skoler og fritidsorganisasjoner (Hagen m.fl. 2016b:104).

Ny faglighet: Munthe-Kaas og Hoffman (2016) argumenterer for å se planleggere (og forskere) som navigatører heller enn som designere av prosess, der målet blir å forsøke å skape mening ut av et komplekst og heterogent nettverk av aktører. De fremhever tre kvaliteter for å få til dette; sensitivitet, iscenesettelse og mobilisering. *Sensitivitet* er vesentlig for å få tak i den sosio-materielle dynamikken i planleggingsprosjekter, der det å *lytte* blir kritisk for planlegging (Forester, 2013; se Hagen og Skorpen 2016 om deltagende lytting).

Iscenesettelse handler om å lage midlertidige strukturer i en stedsutviklingsprosess, og å designe dem som eksperimenter. Dette leder ofte til dobbel-loop-læring (Schön 1983) både i planleggingsprosjektet og for organisasjonen som står bak (se også Lerner et al., 2006; Reason & Bradbury, 2001). En løsning på det vi kan kalle et «kohort-dilemma», der neste generasjon ønsker seg noe annet før forrige generasjons ønsker er vedtatt, kan være å satse nettopp på temporære strukturer (Hagen m.fl. 2016b). En annen vil være å holde fokus på arkitektoniske kvaliteter.

Mobilisering er en siste nøkkel, men må ses som en prosess som pågår under hele planleggingsprosessen (og etterpå), ikke som et sluttprodukt. Planleggere og prosjekter må være åpne for å endre seg selv underveis i eksperimentet, slik at det ikke bare blir en test av en kommende plan (Munthe-Kaas og Hoffman, 2016:14). Byplanleggere baserer seg sjeldent på nettopp empirisk forskning eller lokal dybdekunnskap (Andersen og Røe, 2016; Carmon og Fainstein 2013).

5. Effekter av manglende ungdoms-medvirkning

Hva kan en effekt av lav eller dårlig involvering være for individene, stedet og samfunnet?

Det er få *direkte* effekter av lav eller dårlig involvering, annet enn medvirkningstrøtthet. Samtidig ser vi at utenforskap (individ), opplevelse av trygghet og fraflytting (sted), samt manglende demokratiutvikling og folkehelse (samfunn) kan forsterkes ved lav involvering av ungdom.

Medvirkningstrøtthet: Dette oppstår gjerne når kommuner har problemer med å bruke resultatene fra kartlegginger, og slik gjentar medvirkningsprosesser i unødig stor grad. Dette oppleves ofte av deltagerne som skinnmedvirkning, altså at det bare er fordi man «må», ikke fordi kommunen ønsker at borgerne faktisk skal være med å bestemme. En annen fare er at medvirkningsprosesser gir mer læring for de ansatte i en kommune, enn det gjør for de unge, som kan oppleve at de blir «tappet» for ideer og ønsker, uten å se hvordan de konkret får noe igjen for sin innsats. For ungdommer som allerede har sterk stedstilknytning gjennom idrettslag, tette nabolags- eller familieband, trenger ikke lav involvering ha noen negativ effekt. Dårlig involvering kan derimot gi medvirkningstrøtthet også for denne gruppen.

Utenforskap: Ungdommer som har «falt utenfor» skolesystemet eller organisert idrett- eller kulturtilbud er lite representert i medvirkningsprosesser. Det er nå lagt opp til at man må være «ressurssterk» for å bidra inn i disse (Hagen m.fl. 2016b:104). Dette vil igjen kunne føre til et styrking eller bekrefting av et utenforskap og manglende tilhørighet (eller tvungen tilhørighet), noe som gjelder spesielt for ungdom med innvandrer- og/eller minoritetsbakgrunn (Andersen og Biseth 2013; Eriksen 2015). Samtidig ser vi at byer og mindre steder ofte gir migranter muligheter til å tilhøre lokalt (Bauder 2015), gjennom hverdagsrutiner, praksiser og rytmer i produksjonen av lokale omgivelser (Darling og Squire 2013).

Utrygghet og fraflytting: Dersom politiet fokuserer på småkriminalitet i et område vil man få en beskjeden nedgang i kriminalitet generelt («broken windows-teorien», se Wilson og Kelling 1982), mens nabolagsstyrking og problemløsning som er designet for å endre sosial og fysisk forfallenhet og uro viser seg å gi større effekt (Braga m.fl. 2015). Fraflytting fra steder på grunn av svak stedstilhørighet eller lengten etter å tilhøre et annet sted, er en annen indirekte effekt av lav involvering i samfunnsutviklingsprosesser (Bjørklund 2016, Vestby og Ruud 2012). Sterkt eierskap til et sted kan også føre til at man mer eller mindre aktivt holder «de andre» unna (Andersen, 2001; 2008; Passell, 2013; Small, 2004).

Demokratiutvikling og folkehelse: Det synes å være bred politisk enighet om at ungdom bør engasjere seg i samfunnsutviklingen og at de skal ha reell innflytelse (jf. NOU 2011:20). Dersom dette ikke sikres gjennom nasjonale lovverk, retningslinjer, regionale og kommunale praksiser og initiativ, er dette først og fremst et demokratisk problem: Samfunnet mister verdifulle stemmer, erfaring og mulighet til å utvikle ny og progressiv kunnskap. Opplevelsen av å ikke få være med på å bestemme over egen stedsutvikling kan også bidra til fremmedgjøring hos den enkelte ungdom (jmf. social justice-perspektivet, se Fainstein 2010).

Lav eller dårlig involvering av ungdom i utviklingsprosesser kan også ha en indirekte effekt på folkehelsen. Det å være ute fører til økt aktivitetsnivå, og lav kriminalitet i nabolaget er assosiert med et høyere aktivitetsnivå blant ungdom (Sallis m.fl. 2000, Ferreira m.fl. 2007, Aradi m.fl. 2016). For at folk skal ta i bruk uteområder må de være attraktive for de som bor i området, og det er viktig at det er trygt (jf. Hemsett, 2016). Manglende tilbud til jenter har ført til at de ikke deltar i fysisk aktivitet ute i like stor grad som gutter, og «det er ikke fordi de er inaktive eller uinteresserte» (Rishaug, 2015:16). Vi ser også at innvandrerbefolkningen har lavere aktivitetsnivå enn majoritetsbefolkningen, og da spesielt jenter med minoritetsbakgrunn (Kolle m.fl., 2012).

Dersom god involvering av ungdom i samfunnsutviklingsprosesser blir ivaretatt, vil mulighetene for å kunne stimulere til økt bruk av uterom blant ungdom være betraktelig større. Samtidig er det viktig å huske at også i de gjennomdesignede områdene der det har vært stor grad av medvirkning, er man ikke sikret et godt resultat. Man kan legge til rette, men ikke alltid forutsi hva som vil skje (Hagen m.fl. 2016b:77). Dersom involvering av ungdom begrenses til et sterkt fokus på én gruppe, for eksempel unge gutter som risikerer å falle ut av skolen, vil andre grupper oppleve å bli ekskludert både fra prosess og resultat av stedsutvikling.

De færreste mennesker er knyttet bare til ett sted, selv om mange blir avkrevet dette fra omverden (se Rosten 2015). Ungdom bruker også ofte områder utenfor stedet der de bor, og slik er deres stedstilhørighet ikke avgrenset til eget nærmiljø (Andersen, 2013; Andersen, 2014; Brattbakk, 2014). Identifisering med steder skjer i stor grad gjennom de sosiale relasjonene som skapes, opprettholdes (og i noen tilfeller avbrytes) i fysiske eller virtuelle rom, og stedstilhørighet kan slik knyttes til opplevelsen av å ha det godt (Tolstad m.fl. kommer 2017). Her kan kvalitetskrav og nytenking rundt involvering av ungdom i samfunnsutviklingsprosesser være ett bidrag.

Referanser

- Andersen, B. (2001). *The Quest for Community: A Study of Kentlands*. (Cand polit.), Oslo: Universitetet i Oslo.
- Andersen, B. (2008). "Eksklusive fellesskap: Et kritisk blikk på nyurbanismen i lys av Kentlands, USA." *FORMakademisk*, 1(1), 58-69.
- Andersen B. (2013). *Using and Visiting the Oslo Waterfront*. Paper presentert på seminaret "The Right to the City". Oslo Museum.
- Andersen B. (2014). *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Andersen, B. og Biseth, H. (2013). "The Myth of Failed Integration: The Case of Eastern Oslo". *City og Society*, 25(1): 5-24.
- Andersen, B. og Røe, P. G. (2016). "The social context and politics of large scale urban architecture: Investigating the design of Barcode, Oslo." *European Urban and Regional Studies*. doi: 10.1177/0969776416643751
- Andersen, B. og Skrede, J. (2016) "Planning for a sustainable Oslo: the challenge of turning theory into practice." *Local Environment: the International Journal of Justice and Sustainability*, 22(5): 581-594.
- Aradi, R., Thoren, KH. & Fjortoft I. (2016) "The urban landscape as affordance for adolescents' everyday physical activity." *Landscape Res.* 41(5):569-584.
- Bakken, A. (2016) *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. NOVA-rapport 8/16.
- Bastien, S. og Holmarsdottir, H. B. (2015) *Youth 'at the Margins': Critical Perspectives and Experiences of Engaging Youth in Research Worldwide*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Braga, A. A., Welsh, B.C., Schnell, C. (2015) "Can Policing Disorder Reduce Crime? A Systematic Review and Meta-analysis." *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 52(4): 567-588.
- Brattbakk, I. (2014). Block, neighbourhood or district? The importance of geographical scale for area effects on educational attainment. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96(2): 109-125.
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten M. R., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E. og Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo*. Rapport 8/2015. Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo.
- Bauder, H. (2015) "Possibilities of Urban Belonging." *Antipode*, 48(2): 252-71.
- Baumeister, R. F. og Leary, M. R (1995) "The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation." *Psychological Bulletin*, 117(3): 497-529.
- Baily, S. og Merz, S.A. (2015) "Conducting Fluid and Timely Research in Youth Activism: Understanding Lessons from India" i Bastien, S. og Holmarsdottir, H. B. (2015) *Youth 'at the Margins': Critical Perspectives and Experiences of Engaging Youth in Research Worldwide* (s. 175-194). Rotterdam: Sense Publishers.
- Bjørklund, (2016) "«Er ikke blodet mitt bra nok?» - Om etniske konstruksjoner og identitetsforvaltning i Sápmi", *Nytt Norsk Tidsskrift*, 1-2:8-20.
- Carmon, N., og Fainstein, S. S. (2013). "Introduction." I N. Carmon og S. S. Fainstein (red.), *Policy, planning, and people: promoting justice in urban development* (s. 1-9). Philadelphia, Pa: University of Pennsylvania Press.
- Childress, H. (2004) "Teenagers, territory and the appropriation of space," *Childhood*, 11(2): 195-205.

- Darling, J. og Squire, V. (2013) "Everyday enactments of sanctuary: The UK City of Sanctuary movement." i R. K. Lippert og S. Rehaag (red.) *Sanctuary Practices in International Perspectives: Migration, Citizenship and Social Movements* (s. 191–204). London: Routledge.
- Elwood, S., og Hawkins, H. (2017) "Intradisciplinarity and Visual Politics". *Annals of the American Association of Geographers*, 107(1): 4-13.
- Eriksen, T. H. (2015). "Rebuilding the ship at sea: super-diversity, person and conduct in eastern Oslo". *Global Networks*, 15(1): 1-20.
- Fainstein, Susan (2010) *The Just City*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ferreira, I., van der, HK., Wendel-Vos, W., Kremers, S., van Lenthe, FJ. & Brug, J. (2007) "Environmental correlates of physical activity in youth - a review and update." *Obes. Rev.* 8(2):129-154.
- Forester, J. (2013) "On the Theory and Practice of Critical Pragmatism: Deliberative Practice and Creative Negotiations." *Planning Theory*, 12 (1): 5-22.
- Graham, S. og Marvin, S. (2001) "Splintering Urbanism: Networked Infrastructures". I Simon Marvin (red.) *Technological Mobilities and the Urban Condition*. London: Routledge.
- Hagen A.L., Brattbakk, I., Andersen, B., Dahlgren, K, Ascher, B. og Kolle, E. (2016a). *Ung og ute: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom*. Rapport 6/2016, Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hagen A.L., Brattbakk, I., Andersen, B., Dahlgren, K og Ascher, B. (2016b) *Ungdomstråkk. Ungdoms bruk av uterom, parker og plasser – forprosjekt*. FoU-resultat 1:2016, Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hagen A.L. og Skorpen G. S. (2016) *Hjelp, jeg er på feltarbeid. Håndbok i etnografisk metode*. Cappelen Damm Akademiske, Oslo.
- Hart, R. (1992). "Children's participation: From tokenism to citizenship." *Innocenti Essays*, 4. Florence: UNICEF.
- Hassan, G., Mean, M. og Tims, C. (2007) *The Dreaming City*. London: Demos.
- Hemsett, G. (2016). *Torshovdalen - grønn og trygg? En kvalitativ studie om kvinners opplevde trygghet og trivsel i nærmiljøet*. (Masteroppgave), Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås.
- Jørgensen, L.Y. (2013) *Ungdom og medvirkning i stedsutviklingsprosesser*, masteroppgave, Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Knudtzon, L. og Terjbo, T. (2009). *De unge stemmene. Innflytelsesorgan for barn og unge i kommuner og fylker*. NIBR-rapport 2009:34.
- Kolle, E., Stokke, JS., Hansen, BH. og Anderssen, SA. (2012). *Fysisk aktivitet blant 6-, 9- og 15-åringer i Norge. Resultater fra en kartlegging i 2011*. Oslo, Norway. IS-2002.
- Lerner, R. M. m.fl. (2006) "Towards a new vision and vocabulary about adolescence: Theoretical, empirical, and applied bases of a 'positive youth development' perspective." I L. Balter og C. S. Tamis-LeMonda (red.). *Child psychology: A handbook of contemporary issues* (s. 445-469). New York: Psychology Press/Taylor og Francis.
- Lissandrello, E., og J. Grin. (2011) "Reflexive Planning as Design and Work: Lessons from the Port of Amsterdam." *Planning Theory and Practice*, 12 (2): 223–248.
- Munthe-Kaas, P., og Hoffmann, B. (2016) "Democratic design experiments in urban planning – navigational practices and compositionist design." *CoDesign*, 1-15.
- NOU 2011 (2011) *Ungdom, makt og medvirkning*. Oslo: Regjeringen.

- Parkløft Tøyen: Strategisk utvikling av 11 uterom (2015). Et prosjekt for bydel Gamle Oslo i regi av Rodeo arkitekter, SO-La og Zenisk.
- Passell, A. (2013). *Building the New Urbanism: Places, professions, and profits in the American metropolitan landscape*. London: Routledge.
- Pickering, J., Kintrea, K., og Bannister, J. (2012). "Invisible Walls and Visible Youth: Territoriality among Young People in British Cities." *Urban Studies*, 49(5): 945-960.
- O'Donoghue, J., Kirshner, B., og McLaughlin, M. W. (2003). "Moving youth participation forward." *New Directions for Youth Development: Theory, Practice and Research*, 96:15-26.
- Reason, P. og Bradbury, H. (2001). *Handbook of action research: Participative inquiry and practice*. New York: Sage.
- Rosten, M. G. (2015). "Nest siste stasjon, linje 2" *Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen*. PhD-avhandling ved samfunnsvitenskapelig fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Ruud, M. E., I. Brattbakk, P. G. Røe og G. M. Vestby (2007) *Sosiokulturelle stedsanalyser*. Akershus fylkeskommune/ Husbanken.
- Sallis, J.F., Prochaska, J.J. og Taylor, W.C. (2000). "A review of correlates of physical activity of children and adolescents." *Med. Sci. Sports Exerc.* 32(5):963-975.
- Sanders, E. B.-N. og P. J. Stappers (2008) "Co-creation and the New Landscapes of Design." *CoDesign: International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, 4(1): 5-18.
- Sanders, E. B.-N. og P. J. Stappers (2013) "Probes, toolkits and prototypes: three approaches to making in codesigning." *CoDesign: International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, (10:1): 5-14.
- Scannell, L., og Gifford, R. (2010) "Defining place attachment: A tripartite organizing framework." *Journal of Environmental Psychology*, 30:1-10.
- Schön, D. A. (1983) *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books.
- Sehested, K. (2009) "Urban Planners as Network Managers and Metagovernors." *Planning Theory and Practice*, 10 (2):245-263.
- Small, M. L. (2004). *Villa Victoria: The Transformation of Social Capital in a Boston Barrio*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Todd, L. (2012) "Critical dialogue, critical methodology: Bridging the research gap to young people's participation in evaluating children's services." *Children's Geographies*, 10(2):187-200.
- Tolstad, I., Hagen, A.L., og Andersen, B. (kommer 2017) "The amplifier effect: Youth co-creating urban spaces of belonging through art, architecture and anthropology" i *Youth as architects of change: global efforts to advance youth-driven innovation for social change*, Bastien, S. og Holmarsdottir, H. (red.). Palgrave Macmillan.
- UNESCO. (u.å.). *Overview. Growing Up in Cities*. Hentet 1. mars, 2016, <http://www.unesco.org/most/guic/guicaboutframes.htm>
- Vestby, G. M. og Ruud, M. E. (2012) *Ungdom og lokal samfunnsutvikling*. NIBR-rapport 2012:16.
- Wilson, J. Q. og Kelling, G. L. (1982), "Broken Windows: The police and neighborhood safety", *Atlantic Monthly*, 249:29-38.
- Yuval-Davis, N. (2006) "Belonging and the politics of belonging". *Patterns of Prejudice*, 40(3):197-214.
- Zeldin, S., Camino, L., og Calvert, M. (2003) "Toward an understanding of youth in community governance: Policy priorities and research directions." *Social Policy Report*, 17(3).

Arbeidsforskningsinstituttet er et
tverrfaglig arbeidslivsforskningsinstitutt.

Sentrale forskningstema er:

- ♦ Inkluderende arbeidsliv
- ♦ Utsatte grupper i arbeidslivet
- ♦ Konflikthåndtering og medvirkning
- ♦ Sykefravær og helse
- ♦ Innovasjon
- ♦ Organisasjonsutvikling
- ♦ Velferdsforskning
- ♦ Bedriftsutvikling
- ♦ Arbeidsmiljø

Publikasjonen kan lastes ned fra www.afi.no
Ved større opptrykk, ta kontakt med AFI.

Arbeidsforskningsinstituttet
Høgskolen i Oslo og Akershus

Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo
Telefon 23 36 92 00
www.afi.no